

na izgovor. Tisti „samoglasni“ r se ni prej morebiti nikoder pri nas tako neprijetno terdo izgovarjal, kakor hervaški ali češki; zdaj si ga pa zlasti naše mlado „razumništvo“ posebno privošči; vsled tega se sploh blaglasje v jeziku pri nas bolj zanemarija. Zdi se mi, da ne terdim preveč, ako pravim, da je ta nesrečna novotarija nakopala mnogo neprijateljev našemu jeziku, narodnosti naši, in to tudi v verstah naših rojakov in še bolj naših rojakinj. Toda to samo mimo gredé. *)

Naš jezik ni imel miru in pokoja. Jezikoslovci — in pri nas je vsak tretji človek jezikoslovec — spravili so se nadenj; obdelovali so ga na vse kriplje in ugnjetali kakor testó, tako, da je imel skoraj vsako leto drugo lice; dobili smo tisti baš, stoperv in nego; nij, nej in ne; življenje, hiža, živalij itd. itd. Kakor kertje glist iskali so starih besed in oblik, in kar je kedó našel v svoji modrosti in učenosti, hitro na prodaj! In pisatelji — kedor bo prej! — vsi za njim. To je bil razvoj, to je bilo napredovanje! — kar je bilo še lani sveta resnica, to se je letos zamétalo. Uboga slovenščina je bila predmet, na katerem je vsak poskušal in izkazoval svojo učenost; z njo se je vse smelo kakor s podganami in privajenimi zajčki, katere imajo učenjaki za gerde „vivisekcije“. Drugi narodi so delovali in napredovali na slovstvenem, tehničnem, gospodarstvenem, političnem polji; mi siromaški Slovenci, ki nismo mogli v tem tekmovali z njimi, napeli smo vse svoje moči na jezik; drugi so imeli svoje nove ideje, iznajdbe, mi svoje vedno nove oblike in besede.

In kaj je vsemu temu nasledek? Da dandanes nimamo slovenskega jezika, enotnega slovenskega jezika. Dva časnika, dva pisatelja ne pišeta enako. Kaj pravim? isti pisatelj piše danes tako, jutri tako. Slovenski pisatelji ne pomislijo, da, če smo tudi Slovenci „jezikoslovski narod“ par excellence, vendar ni vsak, kedor bere, jezikoslovec. Kako moremo po pameti zahtevati, da naj se vsak človek vedno in vedno jezika uči? Komaj se je privadil te in te novoizkovanе besede, te nove oblike, že jo je izpodrinila druga!

Ali se toraj ustavljam napredovanju v jeziku, hočem li, da pišimo še danes, kakor se je pisalo pred tridesetimi leti? — Bog ne daj! Napredka, razvoja je treba povsod, tudi v našem jeziku. Trebiti je bilo treba iz njega, kar je očitno napačnega, gerde tuje besede nadomestovati z domačimi; čistiti je bilo treba jezik, gladiti in bogatiti; kovati je bilo treba tudi nove besede novim pojmom. Ali vse to je bilo treba delati polagoma, zmerno, s pametjo. Pri nas se je vse prenašlo in jezik je predelaval, kedor je utegnil, vsak po svoji glavi, po svojih načelih, večkrat pa tudi brez načel.

Drugim očitam napake, ali se sam čistega čutim? Dà bi bilo tako! Tudi jaz nisem ostal vedno dosleden, zvest svojemu prepričanju. Dal sem se pregovoriti, poprijel sem se té in one novotarije proti svojim načelom, ker se mi je vedno in vedno očitalo, da sem starokopitnik, da je moja pisava preveč „kranjska“. Moja namera je bila in je še sedaj pisati tako, da me bode kar največ moči bralcev umelo, deržati se ljudske govornice, kolikor dopuščajo jezikovi zakoni. Zlasti sem gledal

*) O tem se pa nikakor ne moremo skladati z „Zvonom“. „Novice“ so r jele rabiti za samoglasnik, ko smo večkrat slišali, da slovenščine se učeči so versta izgovarjali za vaersta, germ za gaerm itd. Naj tu povemo resničen slučaj, ki kaže potrebo r^a samoglasnika. V Ljubljani je bil pred nekimi leti na velikem trgu imeniten čevljar, ki je imel na štacuni svoji napis J. Germ, a nihče ga ni imenoval Grm, ampak Gaerm je moral biti na veliko nevoljo svojo.

Vred.

na to, da naj se v mojem listu piše en jezik, kolikor moči pravilen, če tudi ne po najnovejši šegi: jezik slovenski, ne tista neslana mešanica iz slovenščine, nove in stare, iz hervaščine, ruščine in drugih slovanskih narečij skupaj znešena kakor sračje gajezdo.

Dobro vem, da bodem s to svojo odkritoserčnostjo seršene razdražil; ali, gospoda moja, jaz se ne bojim zamere, in če sem se je kedaj ogibal, zdaj mi je žal.“

Politične stvari.

Federalizem za Avstrijo edina prava ustavna vladba.

Vsi časniki avstrijski bodi-si slovanski ali nemški, ki Avstriji želijo tak vladni temelj, da bi stalen bil in zadovolil vse narode, na vzunaj pa monarhijo delal enotno in močno, se uže mnogo let poganjajo za federalizem, žalibog — da brez vspeha. Unidan so „Historisch-polit. Blätter“ prinesli članek, ki isto idejo temeljito zgodovinsko razpravlja in ki se nam vredenzdi, da ga čitateljem našim priobčimo v spomin tega, kar so „Novice“ uže večkrat pretresale. To, kar je Schmerling pregrešil s tem, da je oktobersko diplomu presukal na februarško ustavo in s svojim malo modrim „wir können warten“ čakal Ogrov, da pridejo v državni zbor dunajski, ki pa niso prišli, marveč so prijatelja (Beusta) našli, da jim je stvaril dualizem, — to je tista nesrečna Pandorina pušica, iz katere v habsburgski monarhiji izvirajo vse tiste nezgode, katere kažejo, da ni več državne avstrijske skupnosti in se še sedanja tanka dualistična nitka utegne pretrgati. „Kräftigung der staatlichen Gemeinschaft, das soll die Parolle sein — dobro pravi der „Osten“ — nicht aber Schwächung derselben, wie dies die armseiligen Schlemiehle einer zwischen Skene'schem Centralismus und Kopp'scher Personal-Union hin und herpendelnden Fraction in totaler Verkennung der Strömungen der Zeit zur Panacée wollen.“ Tako-le se v prevodu glasi članek „Hist. polit. Blätter“:

Avstrija ni enotna národna država, to je, ni država, v kateri bi izključno ali vsaj v večini živel le jeden národ, tudi ni država, v kateri bi imela prostor samo dva merodajna národa, nego je zmés narodnosti.

Federalizem tiči v krvi in v mesu avstrijskega državnega telesa; absolutizem ga je sicer nadomestil, a ne zatrl. Ko se je pokopal absolutizem, moral je federalizem z nova oživeti in tirjati svojih splošnih pravic. Absolutizem je odstranil stare pravice; oblasti je bilo to moči, — al ona ni mogla izbrisati spomina in sežgati starih pravnih listin. Krona se je stalno odpovedala absolutističnemu izvrševanju oblasti svoje in je menila, da vso škodo popravi, vse želje izpolni, vsa srca zadovolji, ako se poprime navadne šablone konstitucionalne. To pa je bila silna zmotujava, katera daje otožno spričevalo političnemu razumu Pillersdorffovemu, Doblhoffovemu, Stadionovemu in Schwarzenbergovemu. Da so nekoliko manj leni v mišljenji, mogli bi bili spoznati svétniki cesarjevi, da to, kar je najpriležnejše, ni najboljše, marveč da je v tem slučaju celó najslabše.

Dvadeset let prej, predno se je dovolila ustava, so se uže glasno izražali dvomi, je li habsburgska monarhija takošna, da se dá združiti z modèrnim konstitucionalizmom. Uže to je dajalo povod zrelejšemu premisleku. A komu je bilo do premišljevanja, postavilo se je poslopje ustavno — na peščena tla.

Še lažje je bilo si misliti razmero do národa ogerškega. Ker se je bilo posrečilo, zadušiti ondi ustajo, me-

nilo se je, da se morejo Ogri tako rekoč komandirati v avstrijski državni zbor, toda Ogri se niso klonili in so izostali. Vitez Schmerling je sicer mislil in dejal: „mi lahko čakamo“, vendar s tem je izjavil le svoje osobno prepričanje. Njega krilata beseda je bila osramočena, kajti cesarskemu dvoru je bila odločna volja, z Ogersko skleniti mir. — Kako čudna pot je od izgube pravde do ogerske hegemonije! In med vsem tem delajo mejo samo nekatera leta. Je li bilo treba, sezati po takošnem pripomočku, in potem spet po drugem?

Ogerska pogodba je bila kládivo, s katerim so si državniki razbili svoje mnogoletno delo; državopravna logika bi ne bila mogla prejeti občutljivejšega udarca, nego s pogodbo z Ogersko. Ogerska izguba pravic je bila še tako mlada in česka tako stara; poslednjo je zarastel mah, prva je še zvonéla po ušesih poslušalcem. Ogerski se ni odpustila samo kazen, — ne, ne, izročilo se jej je krmilo državno; proglasilo se je magjarsko pleme izvoljenim ljudstvom in ob enem se je strogo držal ukaz, kateri je silil Čehi v državni zbor. Ogri so smeli moliti svoje narodne bogove, a Čehi bi imeli ležati na kolenih pred cislajtanskim konstitucionalizmom. Erdeljsko so zvalili z láskanjem in obljubami v dunajsko zborovanje, da se je leto poznejše izročila ogerskemu posilstvu.

Politika ne pozna tiste moralne čistosti, kateri rabijo nesveti pripomočki v dosego svetih namenov, in morebiti bi imeli menj pravice grajati, ako bi nas mogel doseženi namen osvedočiti o dobrosti upotrebljanih pripomočkov. A kaj se je doseglo po ovinkih in po gladkih potih, po katerih so hodili svétniki vladarjevi? Izródek, kateri nima vrstnika, — zmes ustavnih razmer, tujcu popolnem nerazumnih, — okóren, neraben, slabo delujoč ustavni mehanizem, s katerim ni moči biti zadovoljni nijedni deželi, nijedni národnosti, nijednemu domoljubu, niti ne vladarju in državi.

Dualizem utegne ugoden biti kaki državi tretje vrste, katera živi politično zá se, oddaljena od svetovne borbe. Prav lahko umejemo, da Norvegska in Švedska o tem ničesar ne pogrešate; slabše se uže godí malo oddaljenejši Danski, kateri ni bilo moči shajati s holštajnskim ministerstvom. Al, ako ste, kakor v Avstriji, obé državni polovici v ravnotežji, in more ena moč drugo prevladati, tu ni misliti o napredku, osobito ne, če se javljajo moči delavnosti v nasprotnih si mérih.

Naj se nam ne govori o onem dualizmu, ki je pred marcem leta 1848. med Avstrijo in Ogersko bolj v besedi kraljeval kakor dejanski, kajti faktum je, da je izginila vsaka samouprava Avstrije in ogerska ustava onega časa pospeševala voljo vladarjevo. Še le leto 1848. je predrugačilo vse to, in leta 1867. se je stvarila nova ogerska pogodba.

Ta dualizem z dvema državnima zboroma, dvema poslanskima in dvema gosposkima zbornicama, dvema delegacijama in tremi ministerstvi — vse to je pač spaka pravega konstitucionalizma. V takih razmerah ni bilo družega storiti, kot pod plaščem ustavnih naprav na videz ustavno, v resnici pa absolutistično vladati ali pa celó ne vladati. Zaradi tega vidimo, da ima avstrijski konstitucionalizem v sistemi napak brez konca in kraja, a njega dobrih svojstev iščemo brez uspeha.

Bolj ko v drugih državah je zato tudi vlada obeh državnih polovic prisiljena, da se ozira na dobro voljo, pa tudi na slabe strasti ljudskih zastopnikov; ona tedaj ne sme prestrogo postopati s spačenostjo, marveč jej mora prizanašati; se ve da vsemu temu bi se vlada enotno narodne države odločno protivila.

Podučne stvari.

Vodilo za državne volitve.

Po šestletni dobi je bil 17. maja t. l. dunajski državni zbor sklenjen in kmalo bomo imeli nove volitve.

Prej so državne poslance volili deželni zbori, pa dosedaj vladajoča stranka je pred šestimi leti deželnim zborom to pravico vzela in vpeljala tako imenovane neposredne volitve, to so take volitve, pri katerih tudi državne poslance volijo volilci na deželi sami, kakor deželne poslance.

Vsake volitve so važne in imenitne, zlasti pa volitve za državni zbor. One dajejo državljanom najlepšo in najimenitnejšo pravico, namreč pravico pretresati in določevati postave, ki bodejo v prihodnje morebiti veljale za veliko veliko let. Ako so te postave dobre in koristne, bodo one, ki k njim pripomorejo, blagrovali njihovi potomci; če so pa slabe, se bodo nad njimi še hudovali, ko bodo njihove kosti že zdavno v hladni zemlji trohnele.

Iz tega pa sledi, da ima vsak državljan tudi sveto dolžnost si po svoji moči prizadevati za dobre in koristne postave, kar se godí ravno s tem, da po svoji moči pripomore k izvolitvi poštenih in zanesljivih poslancev. Nihče naj se toraj na druge ne zanaša, češ, da bodo že onitudi brez njega vse opravili. Res bodo opravili, in morda jim bo še prav ljubo, da bodo oni vse opravili, pa kako bodo opravili? Kakor bo njim najbolje kazalo, ne pa Vam, kakor se bo njim prav zdelo, ne pa kakor bi za splošne koristi najbolje bilo. Poglejte le nasprotnike, in vzemite si jih v zgled. Nobeno še tako nujno delo, nobena sitnost, nobena še tako dolga pot, nobena zamera jih ne zadržuje, da bi ne prišli volit in da bi ne skušali izbrati svojih privrženec. Zakaj bi se toraj Vam zdelo vse preveč, vse zoprno, vse malenkostno, ko vendar gre za Vaše najimenitnejše koristi, za Vaše najsvetejše stvari, za Vaš denar, za Vaše blagostanje, za gospodarski napredek itd., kar je vse odvisno od tega, ali boste pri volitvah izbrali poštene in zanesljive možé, ki Vaše težave in bremena poznajo, ter imajo tudi srce in pogum se za Vas potegovati.

Jako napačno bi pa bilo še le takrat misliti na volitve, ko je treba iti že na volišče. Že pred volitvami je treba poskrbeti mnogo reči, od katerih je odvisen srečen uspeh in izid volitev.

In ravno na vse to Vas hočemo s temi vrsticami opomniti.

1. Že zdaj naj se v vsakem imenitnejšem kraju in v vsaki občini kak vnet domorodec poprime volitvenih zadev. Kjer ga ni moža, ki bi se za volitve zanimal, tam se navadno prav nič ne stori. Možje, katerim je za domačo reč kaj mar, naj tedaj ne čakajo, da jih bo še le kak vnanji odbor iz spanja zbudil, ampak eden domačih naj sam reč v roko vzame, naj stopi na čelo in naj zbere veljavnejše možé, ki naj se potem zastran volitev med seboj dogovoré, zlasti pa skrbé, da se bodo vse priprave za volitve vršile natančno in postavno. Ti možje naj stopijo potem v zvezo z glavnim narodnim volilnim odborom, ki se je po razpisanih volitvah uže osnoval v Ljubljani, in naj mu nemudoma naznanijo vsako zapreko, vsak pomislik, vsako željo, da se vse potrebno o pravem času pri merodajnih krogih uravná.

2. Ti možje ali občinski volilni odseki naj bodo zlasti gledali na to, da se bodo volilni imeniki prav sostavili, da ne bode noben volilec naše stranke izpu-